

УДК 657.471/474

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2021-5-27>**Розіт Т.В.**

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри статистики, обліку та аудиту
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна;
член громадської спілки «Палата аудиторів і бухгалтерів України»*

Сузанська О.І.

*здобувач вищої освіти
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

Rosit Tatiana

*Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Statistics, Accounting and Audit
V.N. Karazin Kharkiv National University;
Member of the public association
«The Court of Auditors and Accountants of Ukraine»*

Suzanska Olha

*Applicant of Higher education, Master's degree
V.N. Karazin Kharkiv National University*

ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОБНИЦТВА ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЧИННИК ВИБОРУ МЕТОДУ ОБЛІКУ ВИТРАТ

PRODUCTION TECHNOLOGY AS A DETERMINING FACTOR OF A COST ACCOUNTING METHOD CHOSEN

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено аналізу широко використовуваних методів обліку витрат. Деталізовано законодавчу базу, що регулює здійснення бухгалтерського обліку витрат в Україні. Представлено аналіз сучасних досліджень, присвячених вибору методу обліку витрат і калькулювання собівартості. Деталізовано ключові складники виробничої собівартості виготовленої продукції. Представлено порівняльну характеристику вітчизняних і зарубіжних методів із деталізацією переваг та недоліків кожного методу. Серед методів калькулювання собівартості готової продукції, зокрема, було досліджено: нормативний метод, стандарт-костинг, директ-костинг, позаамвний, попередільний методи, а також АВС-метод та таргет-костинг. Установлено важливість правильного застосування професійного судження головного бухгалтера під час упровадження методів калькулювання виробничої собівартості готової продукції. Досліджено доцільність застосування того чи іншого методу залежно від технологічних особливостей підприємств, виду економічної діяльності.

Ключові слова: Облік витрат, виробничі витрати, методи калькулювання собівартості, технологія виробництва, виробничі собівартість.

АННОТАЦІЯ

Статья посвящена анализу широко используемых методов учета затрат. Детализирована законодательная база, которая регулирует осуществление бухгалтерского учета затрат в Украине. Представлен анализ современных исследований, посвященных выбору метода учета затрат и калькулирования себестоимости. Детализированы ключевые составляющие производственной себестоимости готовой продукции. Представлена сравнительная характеристика отечественных и зарубежных методов с детализацией преимуществ и недостатков каждого метода. Среди методов калькулирования себестоимости готовой продукции были исследованы: нормативный метод, стандарт-костинг, директ-костинг, позаказный, попередельный методы, а также АВС-метод и таргет-костинг. Установлена важность правильного применения профессионального суждения главного бухгалтера при выборе метода калькулирования производственной себестоимости готовой продукции. Исследована целесообразность использования

того или иного метода в зависимости от технологических особенностей предприятия, вида экономической деятельности.

Ключевые слова: учет затрат, производственные затраты, методы калькулирования себестоимости, технология производства, производственная себестоимость.

ANNOTATION

The article is devoted to the analysis of widely used methods of cost accounting in Ukraine is detailed. The analysis of the modern researches devoted to a choice of a method of the account of expenses and calculation of prime cost is presented. The key components of the production cost of manufactured products are detailed. A comparative description of domestic and foreign methods is presented, detailing the advantages and disadvantages of each method. Also, among the advantages of the normative method and the standard-costing method are the following: cost planning, the ability to predict the amount of costs for future periods, timely detection of deviations and finding out the reasons. The out-of-order method is characterized by the exact determination of the cost of each individual unit of manufactured products, which is very informative for management accounting. Direct costing is an accurate analysis of marginal revenue, significant integration of financial and management accounting and provides reporting with operational information on current product profitability. The preliminary method is used for the reasons of simple analytical accounting, ease of distribution of overhead costs between shops, simple and clear information in the account. The ABC method allows you to clearly distribute overhead costs, provides information on the total production cost of products for internal users. The target-cost method helps in cost planning at the stage of project development, assessment of market needs and competitiveness, the possibility of operational cost control, cost optimization, transparency of resource used. The expediency of application of each method depending on technological features of the enterprises and kind of economic activity is investigated. In particular, the mining, processing industries, large-scale production with a complex technological process, agriculture will use the normative method and the standard costing method. For enterprises that have implemented the IFRS the direct costing and ABC method are common. Additionally, companies with differentiated

production and a wide range of goods uses such methods as well. For large corporations that manufacture a complex expensive product, such as mechanical engineering, manufacture of electronic devices, technology it is common to use target costing method.

Key words: cost accounting, production costs, costing methods, production technology, production cost.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Формування собівартості готової продукції, виконаних робіт, наданих послуг, тобто найбільш розповсюджених і широко вживаних об'єктів калькулювання, напряму залежить від обліку виробничих витрат, які в майбутньому, а саме в періоді реалізації, а отже, визнання доходу, накладають свій відбиток на чистий прибуток підприємства. Загальновідомо, що головні засади здійснення обліку витрат відображені в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» та НП(С)БО № 16 «Витрати», але беззаперечним є той факт, що об'єктивно неможливо врахувати всі особливості діяльності кожної конкретної організації [1]. Так, виробничі підприємства, торговельні компанії, сільськогосподарські організації, фірми, що надають послуги, будуть значно різнитися за видами витрат, що формують собівартість їх об'єктів калькулювання, та їхньою структурою. Тому головним механізмом, що регулює процес формування собівартості, є управлінський (виробничий) облік. Саме від компетенції та рівня обізнаності бухгалтера у технології виробництва залежатимуть правильність та обґрунтованість розподілу загально-виробничих витрат між видами продукції.

Доцільність вибору того чи іншого методу калькулювання собівартості продукції прямо впливатиме на економічну ефективність діяльності суб'єкту господарювання. З огляду на те, що головною метою функціонування будь-якого комерційного підприємства є отримання та максимізація прибутку, то на бухгалтера покладена майже ключова відповідальність за вибір методу калькулювання собівартості. Окрім цього, недостатньо лише правильно вибрати метод калькулювання, не менш важливим складником у вирішенні питання стосовно збільшення прибутку є своєчасність оброблення інформації про собівартість окремих видів продукції, їх рентабельність і в разі необхідності, зменшення або збільшення обсягів виробництва або взагалі відмова від неприбуткових товарів, проектів, клієнтів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Аналізом та дослідженням процесу вибору методу обліку витрат займалися такі вітчизняні вчені, як: В.В. Сопко, Л.І. Дороженко, Н.В. Кальєніна, В.М. Панасюк, Н.І. Ніпорко, І.Б. Садовська, О.М. Шинкаренко, Є.В. Мних, М.Д. Врублевський, В.Г. Чумаченко, Я.П. Пастернак. Також досить цікавими є міркування з приводу цього питання зарубіжних науковців, а саме: К. Друрі, Г. Муса, Дж. Фостера, П.Й. Атамаса.

Так, Я.П. Пастернак наголошує, що «створення інформаційної бази про виробничі витрати підприємства можливе тільки на основі системи обліку, побудованої адекватно до організаційних та технологічних особливостей діяльності підприємства та зосередженої на потребах користувачів бухгалтерської інформації, як внутрішніх, так і зовнішніх» [2, с. 1021].

Згідно з думкою О.М. Шинкаренка, «методи обліку витрат визначаються насамперед технологічними й організаційними особливостями і мають відображувати процес формування витрат в його конкретних умовах. При цьому накопичення витрат має забезпечити реальне обчислення собівартості продукції, а також слугувати інтересам найефективнішого управління виробництвом» [3, с. 222].

М.Б. Кулинич оцінює значення вибору правильного методу калькулювання собівартості так: «Калькулювання собівартості сприяє посиленню контролю за дотриманням норм витрат матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, виявленню непродуктивних і економічно недоцільних витрат, зростанню нагромаджень для подальшого зміцнення технічної оснащеності підприємств і організацій та збільшення обсягів виробництва продукції» [4, с. 65].

На нашу думку, дуже слушним є зауваження В.Я. Фаріона, що для належного формування собівартості продукції недостатньо лише збирати суми витрат за елементами. Їх потрібно ще групувати поstateйно. При цьому той самий елемент витрат із різних обставин може бути віднесений до різних статей і, відповідно, може бути записаний у дебет кількох витратних рахунків [5, с. 160].

Незважаючи на велику кількість різних досліджень і публікацій вітчизняних та зарубіжних учених, можна чітко виокремити спільну головну думку, яка полягає у тому, що перший етап – вибір методу обліку витрат нерозривно пов'язаний із кінцевим – калькулюванням собівартості продукції і має обов'язково завершуватися контролем витрат і аналізом їх на доцільність понесення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Опрацювавши досить велике коло наукових досліджень, присвячених вибору обліку витрат і калькулювання собівартості, можна дійти висновку, що зв'язок між технологічними особливостями виробництва різних установ та вибраним методом калькулювання залишається недослідженим повною мірою. Так, неможливо виділити один універсальний метод, який був би ефективний для всіх підприємств і галузей, тому важливо детально проаналізувати кожний окремий метод і, урахувавши всі переваги та недоліки, вибрати найбільш економічно вигідний.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Саме тому, головними завданнями статті є:

- оцінка законодавчого регулювання процесу формування собівартості продукції;
- вивчення та порівняння вітчизняних і зарубіжних методів калькулювання собівартості;

– установлення зв'язку між галузевими технологічними особливостями виробництва та вибраним методом калькулювання собівартості.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Відповідно до НП(С)БО 16 «Витрати», собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) складається з виробничої собівартості продукції (робіт, послуг), яка була реалізована протягом звітного періоду, нерозподілених постійних загальновиробничих витрат та наднормативних виробничих витрат. При цьому до виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) включаються:

- прямі матеріальні витрати;
- прямі витрати на оплату праці;
- інші прямі витрати;
- змінні загальновиробничі та постійні розподілені загальновиробничі витрати [6].

Однак законодавець не регламентує, як мають розподілятися постійні загальновиробничі витрати, як саме визначити, до якого об'єкта обліку відносити прямі витрати і т. д. Особливо проблемним, навіть болючим питанням є вибір бази розподілу загальновиробничих витрат, що передбачає глибинне знання і розуміння саме сутності виробництва підприємства. Низка цих невизначених питань покладається на професіональне судження бухгалтера.

Порівнюючи із зарубіжним досвідом ведення бухгалтерського обліку, де бухгалтери мають досить високий ступінь свободи під час прийняття управлінських рішень, у тому числі визначення методу калькулювання собівартості, слід зазначити, що певна скрутість вітчизняних обліковців має чіткий історичний ракурс і пов'язана, насамперед, із суто юридичним акцентом розвитку обліку, який є притаманним для нас на відміну від економічного вектору розвитку обліку, котрий було вибрано європейськими країнами. Однак варто зазначити, що з переходом великої кількості українських компаній на Міжнародні стандарти фінансової звітності починаючи з 2012 р. спостерігається зміна підходу до вибору методів калькулювання. На перший план висуваються оптимізація витрат, максимізація прибутку й отримання своєчасної та достовірної інформації про рентабельність окремих видів продукції.

Варто зазначити, що неможливо визначити якийсь конкретний метод калькулювання собівартості як найбільш ефективний, тому компаніям необхідно виходячи з розуміння власного технологічного процесу вибирати той, який найбільш точно відображатиме процес накопичення собівартості у кожному конкретному випадку.

Розглянувши роботу вітчизняних компаній, можна підсумувати, що найбільш часто використовуються такі методи, як нормативний, позамазовий і попередільний.

Як було зазначено раніше, нормативний метод є найбільш популярним і полягає у тому, що попередньо за кожним видом продукції складається, так би мовити, кошторис – калькуляція планової, нормативної собівартості за видами витрат:

матеріальними, на оплату праці і т. д. Фактична собівартість визначатиметься як сума нормативної собівартості й отриманих відхилень [7, с. 256].

Дуже схожим за своєю економічною суттю є західний метод обліку витрат «стандарт-костинг». Головна відмінність полягає у тому, що за цим методом перегляд установлених стандартів відбувається не частіше ніж раз на рік або за суттєвих змін у технології виробництва. Як правило, за використання цього методу облік відхилень витрат здійснюється постатейно, а саме з розподілом на три групи: відхилення за матеріальними витратами, за витратами на оплату праці і за накладними виробничими витратами.

Аналіз методів обліку витрат за перевагами та недоліками, а також за доцільністю використання представлено в табл. 1.

Для технологічного процесу, який характеризується односерійністю, складністю й унікальністю виробництва кожної окремої одиниці продукції, а також під час дрібносерійного виробництва доцільно застосовувати позамазовий метод обліку витрат. При цьому всі прямі витрати будуть відноситися на конкретний кінцевий продукт, за якими найчастіше відкриваються спеціальні рахунки аналітичного обліку. Своєю чергою, постійні виробничі витрати розподілятимуться між об'єктами виробництва за задалегідь установленою базою розподілу.

Попередільний метод характеризується узагальненням витрат не за окремими видами продукції, а за певними стадіями виробництва або певними цехами, що отримали назву «переділи». Цей метод характеризується використанням однотипної вихідної сировини, а також масовістю виробництва.

Досить розповсюдженим методом обліку витрат у країнах із ринковою економікою є директ-костинг. Цей метод отримав назву «метод зрізаної собівартості», або «метод маржинальної собівартості» через те, що в кінцеву собівартість продукції входять лише прямі змінні витрати та розподілені змінні непрямі витрати, а постійні виробничі витрати поводять себе як витрати періоду, тобто одразу враховуються на рахунок прибутків і збитки без розподілення їх між об'єктами обліку.

На думку А.В. Погосової, «система директ-костинг дає змогу більш ефективно контролювати рівень рентабельності продукції, бо окупність продукції ринковою ціною краще видно під час калькулювання за прямими витратами, оскільки вона не змінюється в результаті того ж розподілу непрямих витрат, дає змогу використовувати графічно математичну модель точки беззбитковості для вирішення низки управлінських завдань» [8, с. 20].

На нашу думку, найбільш прогресивним методом обліку витрат є АВС-метод, що в перекладі з англійської означає «собівартість, основана на діяльності» (Activity Based Costing). Під час підрахунку собівартості продукції за основним принципом цього методу прямі витрати безпо-

Таблиця 1

Характеристика методів обліку витрат

Метод обліку витрат	Переваги	Недоліки	Доцільність застосування
1	2	3	4
Нормативний	Планування витрат, можливість передбачити суми витрат на майбутні періоди, вчасне виявлення відхилень і з'ясування причин	Можливе некоректне списання відхилень, недостатня кількість інформації для потреб внутрішніх користувачів	Видобувна, переробна галузі, масштабне виробництво зі складним технологічним процесом, сільське господарство
Стандарт-костинг	Поточний контроль за витратами, планування, скорочення нераціонального використання ресурсів, виявлення відхилень окремо по кожній групі витрат	Установлення стандартів на тривалий строк, які можуть відображати неактуальні суми витрат, що призводить до значних відхилень	Аналогічно до нормативного методу
Позамовний	Визначення собівартості кожної окремої одиниці виготовленої продукції, що є дуже інформативним для управлінського обліку	Складність оперативного контролю рівня витрат, складний процес інвентаризації незавершеного виробництва, громіздкість аналітичного обліку	Односерійне виробництво, виробництво унікальної продукції, частіше за все машинобудування, літакобудування, меблеве виробництво, послуги ремонту
Попередільний	Простий аналітичний облік, легкість розподілення накладних витрат між цехами, проста і зрозуміла інформація в обліку	Неможливість аналізу собівартості окремих видів продукції, недостатньо інформації для управлінського обліку	Виробництво з однорідною вихідною сировиною, хімічна промисловість, лісова, харчова, текстильна
Директ-костинг	Точний аналіз маржинального доходу, значна інтеграція фінансового та управлінського обліку, звітність дає оперативну інформацію про поточну рентабельність продукції	Відсутність інформації про повну фактичну собівартість продукції, як наслідок – не обґрунтоване формування ціни реалізації	Для підприємств, які перейшли на МСФЗ, компаній із диференційним виробництвом, із широкою номенклатурою товарів
ABC	Дає змогу досить чітко розподілити накладні витрати, надає інформацію про повну виробничу собівартість продукції для внутрішніх користувачів	Складний у підрахунках, потребує дуже високої кваліфікації бухгалтерів, які здійснюють управлінський облік	Для підприємств із питомою вагою накладних витрат, зі складним диференційним виробництвом, для великих підприємств
Таргет-костинг	Планування витрат ще на етапі розроблення проєкту, оцінка потреб ринка і конкурентоспроможності, можливість оперативного контролю витрат, оптимізація витрат, прозорість використання ресурсів	Необхідний дуже розвинений маркетинговий відділ, фінансово затратний процес підготовки проєкту та складання прогнозів	Для великих корпорацій, що виготовляють складний дорогий продукт, такий як машинобудування, виготовлення електронних приладів, техніки

Джерело: побудовано за [2; 3; 7; 8; 10]

середньо відносяться на собівартість конкретної продукції, а накладні витрати в першу чергу необхідно згрупувати за видами діяльності (звідси й назва), а потім вони розподіляються між видами продукції залежно від того, чи були задіяні й у якому обсязі окремі види діяльності для виготовлення цієї продукції.

О.В. Онищенко наголошує на тому, що саме ABC-метод підвищує обґрунтованість віднесення накладних витрат на конкретний продукт, дає змогу точно здійснити калькулювання собівартості, забезпечує взаємозв'язок отриманої інформації з процесом формування витрат. Застосування методу ABC дає змогу керівнику точніше визначити вартість певного продукту, особливо у разі коли непрямі витрати перевищують прямі [9, с. 156].

Доцільно виділити ще один запозичений метод обліку витрат, який є досить інноваційним і полягає у «зворотному формуванні собівартості і ціни» – таргет-костинг. Аналізуючи реальні ринкові потреби, конкурентоспроможні ціни на готову продукцію, компанія формує планову собівартість. Тобто відбувається формування ціни реалізації не виходячи із собівартості, а зовсім навпаки – собівартості від ціни. Такий метод був уперше запроваджений в Японії і вже широко використовується такими компаніями, як «Тойота», «Дженерал Електрик» та ін. Під час використання цього методу відбувається дуже жорстка інтеграція не тільки фінансового та управлінського обліку, а й маркетингових досліджень, що збільшує цільову спрямованість діяльності компанії на кінцевого споживача.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Законодавча база, що регулює процес калькулювання собівартості, є досить узагальнюючою і не може встановлювати певні норми для кожного окремого підприємства, тому під час вибору методу обліку витрат наріжним каменем буде професійне судження головного бухгалтера і, скоріше за все, менеджерів вищої ланки, які добре розуміються на специфіці виробничого процесу. На вітчизняних підприємствах дуже широко застосовуються класичні методи обліку витрат, такі як нормативний, позамовний та попередільний. Проте, на нашу думку, з активним переходом українських компаній на МСФЗ зарубіжні методи обліку витрат мають ставати все більш уживаними, бо відображають інформацію про формування собівартості продукції не тільки для формування фінансової звітності, а й передусім для потреб внутрішніх користувачів, які приймають важливі управлінські рішення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV (редакція станом на 01.07.2021). *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
2. Пастернак Я.П. Вибір методів обліку витрат основної діяльності для потреб управління. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 5. С. 1019–1022. URL: <https://er.chdtu.edu.ua/handle/ChSTU/1424>
3. Шинкаренко О.М., Грилицька А.В., Мінчук Ю.В. Сутність та напрями класифікації методів обліку витрат і калькулювання собівартості продукції. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. 2010. Вип. 26. Ч. 1. С. 220–224. URL: [http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Znpchdtu_2010_26\(1\)_48.pdf](http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Znpchdtu_2010_26(1)_48.pdf)
4. Кулинич М.Б., Фреюк В.В. Взаємозв'язок методів калькулювання і методів обліку витрат у вітчизняній і міжнародній обліковій практиці. *Агросвіт*. 2014. № 7. С. 63–68. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/agrosvit_2014_7_14.pdf
5. Фаріон В.Я. Собівартість як економічна категорія та її формування на підприємствах спиртової галузі. *Економічний аналіз*. 2010. Вип. 6. С. 159–162. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/131671/farion.pdf>
6. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : Наказ Міністерства фінансів України № 318 від 31.12.1999 (редакція станом на 03.11.2020). *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#>
7. Сопко В.В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2006. С. 526.
8. Погосова А.В., Ярмолюк О.Ф. Методи обліку витрат та калькулювання собівартості продукції: переваги та недоліки. *Облік і фінанси*. 2012. № 4(58). С. 18–20. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Oif_apk_2012_4_5.pdf
9. Онищенко О.В., Куренна О.О., Крикуненко А.С. Методи обліку витрат та калькулювання собівартості продукції: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. С. 153–157. URL: [http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvmgu_eim_2017_25\(2\)_34.pdf](http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvmgu_eim_2017_25(2)_34.pdf)
10. Атамас П.Й. Управлінський облік : навчальний посібник ; 2-е вид. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 440 с.

REFERENCES:

1. Pro buchalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 16.07.1999 № 996-XIV (Redactsiya stanom na 01.07.2021). *Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy»* / VR Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
2. Pasternak Y.P. (2015) Vybir metodiv obliku vytrat osnovnoyi diyalnosti. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomicy*, vol. 5, pp. 1019–1022. Available at: <https://er.chdtu.edu.ua/handle/ChSTU/1424>
3. Shynkarenko O.M., Hrylytcka A.V., Minchuk Y.V. (2010) Sutnist ta napryamy klasyfikatcyi metodiv obliku i calculuvanya sobivartosti productcyi. *Zbirnyk naukovykh prac CDTU*, vol. 26, ch. 1, pp. 220–224. Available at: [http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Znpchdtu_2010_26\(1\)_48.pdf](http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Znpchdtu_2010_26(1)_48.pdf)
4. Kulynych M.B., Frenuk V.V. (2014) Vzayemozvyazok metodiv calculuvanya i metodiv obliku u vitchyznyani i mizhnarodnyi oblikoviy practycti. *Ahrosvit*, no. 7, pp. 63–68. Available at: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/agrosvit_2014_7_14.pdf
5. Farion V.Y. (2010) Sobivartist yak economichna kategoriya ta yiyi formuvanya na pidpryemstvach spyrtovoyi haluzi. *Economichnyi analiz*, vol. 6, pp. 159–162. Available at: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/131671/farion.pdf>
6. Pro zatverdzhennya Natsionalnoho polozhenya (standartu) buchalterskoho obliku 16 «Vytraty»: nakaz Ministerstva Fifansiv Ukrainy № 318 vid 31.12.1999 (Redactsiya stanom na 03.11.2020). *Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy»* / VR Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#>
7. Sopko V.V. (2006) Buchaltersky oblik v upravlinyi pidpryemstvom: navch. posibnyk. Kyiv: KNEU, p. 526.
8. Pohosova A.V., Yarmoluk O.F. (2012) Motody oblicku vytrat ta calculuvanya sobivartosti productcyi: perevahy ta nedoliky. *Oblick i financy*, no. 4(58), pp. 18–20. Available at: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Oif_apk_2012_4_5.pdf
9. Onyshenko O.V., Kurena O.O., Krykunencko A.S. (2017) Metody oblicku vytrat ta calculuvanya sobivartosti productcyi: vitchyznyanyi ta zarubizhnyi dosvid. *Naukovyi visnik Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, pp. 153–157. Available at: [http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvmgu_eim_2017_25\(2\)_34.pdf](http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvmgu_eim_2017_25(2)_34.pdf)
10. Atamas P.Y. (2009) Upravliynskyi oblick: navch. posibnyk. 2-he vyd. Kyiv: Tcentr uchbovoy literatury, p. 440.